

АНАЛІЗ ГРОШОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

ANALYSIS OF THE MONEY MARKET OF UKRAINE

УДК 336.74

<https://doi.org/10.32843/infrastruct40-67>**Рудь І.Ю.**

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів та обліку
Миколаївський національний
університет імені В. О. Сухомлинського
Лазаренко В.О.

студентка
Миколаївський національний
університет імені В. О. Сухомлинського
Новак К.С.
студентка
Миколаївський національний
університет імені В.О. Сухомлинського

Rud Inna**Lazarenko Vlada****Novak Katerina**

Mykolaiiv V.O. Sukhomlynskyi
National University

У статті здійснено аналіз грошового ринку та грошових агрегатів. Визначено сутність грошового ринку та його функції. Надано оцінку та аналіз грошової маси. Розглянуто грошові агрегати та їхні складники. Проаналізована динаміка грошових агрегатів, рівень монетизації економіки та темпи проросту грошових агрегатів в Україні. Також додатково проведений аналіз темпів проросту грошових агрегатів. Аналіз показав, що все більша частина грошової маси перебуває поза межами банків, тобто знаходиться на руках у населення в готівковій формі. Відбулося швидке зростання маси готівкових грошей, кількість строкових вкладень різко зменшилася. Поява надлишкової маси грошей приводить до зростання сукупного попиту та загальних цін на товари та послуги, що приводить до зменшення купівельної спроможності національної валюти. Для покращення ситуації на грошовому ринку доведена необхідність дотримання зазначених принципів.

Ключові слова: грошовий ринок, функції грошового ринку, структура грошового ринку, грошові агрегати, грошова маса, рівень монетизації.

В статті оуцествлен анализ денежного рынка и денежных агрегатов. Определена сущность денежного рынка и его функции. Дана оценка и анализ денежной массы. Рассмотрены денежные агрегаты и их составляющие. Проанализирована динамика денежных агрегатов, уровень монетизации экономики и темпы прироста денежных агрегатов в Украине. Также дополнительно проведен анализ темпов прироста денежных агрегатов. Анализ показал, что все большая часть денежной массы находится вне банков, то есть находится на руках у населения в наличной форме. Состоялся быстрый рост массы наличных денег, количество срочных вложений резко уменьшилось. Появление избыточной массы денег приводит к росту совокупного спроса и общих цен на товары и услуги, что приводит к уменьшению покупательной способности национальной валюты. Для улучшения ситуации на денежном рынке доказана необходимость соблюдения указанных принципов.

Ключевые слова: денежный рынок, функции денежного рынка, структура денежного рынка, денежные агрегаты, денежная масса, уровень монетизации.

The article analyzes the analysis of the money market and monetary aggregates. The essence of the money market and its function are determined. The money market is an important segment of the financial market as it ensures the balance of short-term supply and demand. Money valuation and analysis help economists and political experts to shape policies or modify existing ones to increase or decrease the money supply. Money supply is assessed and analyzed. The monetary aggregates and their components are considered. Monetary aggregates are compiled by central banks based on surveys of monetary and financial institutions. A monetary aggregate is a specific grouping of liquid assets that may serve as alternative meters of money, as defined by the law according to the degree of liquidity. The dynamics of monetary aggregates, the level of monetization of the economy and the pace of germination of monetary aggregates in Ukraine are analyzed. Additionally, monetary aggregate growth rates were analyzed. The activity of the National Bank of Ukraine is aimed at meeting the needs of economic entities in terms of cash, therefore, the monetization coefficient is used to analyze the provision of the economy with the money needed to make payments and payments. The analysis showed that a large part of the money supply is outside the banks, it is in the hands of the population in cash. There was a rapid increase in the mass of cash, the number of term investments sharply decreased. The appearance of excess money leads to an increase in aggregate demand and overall prices for goods and services, which in turn leads to a decrease in the purchasing power of the national currency. The analysis showed that the country has an unstable economic climate, which is manifested in the volatility of the national currency and its low positions in the international market. In order to improve the money market situation, it is necessary to adhere to the following principles, namely that interest rates should be clearly distinguished to maintain price stability, central banks should help to support well-functioning financial markets as a whole, and monetary policy should always be resolutely oriented. and maintaining price stability.

Key words: money market, money market functions, money market structure, monetary aggregates, money supply, level of monetization.

Постановка проблеми. В Україні нині залишається багато проблем, які стосуються розвитку і становлення грошового ринку, таких як дослідження теоретичних аспектів та загальних характеристик грошово-кредитного ринку та політики в період кризи, визначення та систематизування можливих заходів монетарної політики. Постійні зміни грошово-кредитної політики спричиняють економічну нестабільність у державі, через що є актуальним дослідження грошового ринку в умовах нестійкої національної валюти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження грошового ринку та його складників здійснені у працях вітчизняних учених: О. Лаврушина, С. Мошенського, О. Божанова, Ю. Бабічева, А. Гальчинського. Серед зарубіжних учених можна назвати таких економістів, як Дж. Хікса, Л. Харріс, Дж. Робінсон, Р. Лукас, М. Фрідман.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз динаміки грошового ринку в Україні у розрізі зміни грошових агрегатів протягом 2008–2018 рр., рівня безпеки функціонування грошового ринку, рівня монетизації економіки та швидкості обертання грошей протягом 2008–2018 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. У загальному розумінні грошовий ринок – це сфера економічних відносин між суб'єктами ринку в процесі формування та реалізації попиту і пропозиції грошових активів [5, с. 150].

Зокрема, один із найбільш авторитетних науковців у сфері фінансів в Україні М.І. Савлук зазначає, що грошовий ринок можна розглядати як механізм балансування попиту та пропозиції, що забезпечує зрівноваженість і стабільність процента як ціни грошей [6].

Невід'ємною частиною функціонування грошової системи, її ключовим елементом є грошовий

ринок. Механізм функціонування грошового ринку є ланкою, що підтримує стійкість між усіма економічними агентами ринкової економічної системи. Відтворення в умовах ринкової економіки стимулює розвиток виробництва.

Грошовий ринок є важливим сегментом фінансового ринку, оскільки він забезпечує збалансованість короткострокового попиту на пропозицію коштів. Він також відіграє важливу роль у механізмі передачі грошово-кредитної політики, оскільки виступає середовищем, завдяки якому центральний банк може впливати на короткострокову ліквідність та процентні ставки у фінансовій системі.

У більш широкому масштабі, за нашим розумінням, грошовий ринок є одним із стовпів світової фінансової системи і передбачає перенесення значних грошових мас між банками та урядом. Фізична особа може інвестувати в грошовий ринок, купуючи кошти грошового ринку, короткострокові депозитні сертифікати, векселі або казначейські зобов'язання.

Сутність грошового ринку проявляється в таких функціях, як:

- мобілізація тимчасово вільних фінансових ресурсів;
- розподіл акумульованих вільних коштів між численними кінцевими споживачами;
- прискорення обороту капіталу, що сприяє активізації економічних процесів у державі;
- забезпечення умов для мінімізації фінансових ризиків [6, с. 70].

Структуру грошового ринку за видами фінансових інструментів можна розподілити на три сегменти:

- ринок позичкових зобов'язань;
- ринок цінних паперів;
- валютний ринок [6, с. 70].

Певна маса грошей забезпечує грошовий оборот, а її величина характеризує стан грошового обороту та кон'юнктуру ринку. Загальна кількість грошей, що циркулюють в економіці – це грошова маса. Оборотні гроші включають валюту, друковані банкноти, гроші на депозитних рахунках та у формі інших ліквідних активів.

Оцінка та аналіз грошової маси допомагають економістам та політичним експертам формувати політику або змінювати наявну для збільшення або зменшення пропозиції грошей. Оцінка важлива, оскільки в кінцевому рахунку вона впливає на діловий цикл і тим самим впливає на економіку.

Періодично центральний банк кожної країни публікує дані про грошову масу на основі встановлених ним грошових агрегатів. В Україні Національний банк стежить за грошовими агрегатами M0, M1, M2 та M3.

Дізнаємося детальніше про грошові агрегати, їхню роль у функціонуванні грошового ринку. Грошові агрегати складаються центральними

банками на основі опитувань грошово-кредитних та фінансових установ. Вони вимірюють кількість грошей, що циркулюють в економіці, і зазвичай їх представляють як серії акцій національної валюти на кінець місяця.

Є багато грошових агрегатів. Статистично вони є позиціями в балансі банківської системи. Вони можуть бути взяті з будь-якого сторони (оскільки кредитні серії, які є банківськими активами, іноді позначаються грошовими агрегатами), але зазвичай беруться із зобов'язань. У балансі статті зобов'язань вони впорядковуються, починаючи з дуже вузьких визначень грошей (таких як банкноти та монети), та поступово розширюються через різні типи банківських рахунків (наприклад, депозити до запитання, строкові депозити), які включають складні продукти, такі як фінансові деривативи.

Більше того, окремі сучасні економісти та центральні банки до грошової маси відносять будь-які активи, яким властива певна ліквідність (облігації державних позик, векселі, страхові поліси тощо) [1].

Грошовий агрегат – це визначене законодавством відповідно до ступеня ліквідності специфічне угруповання ліквідних активів, які можуть слугувати альтернативними вимірниками грошової маси [5, с. 135].

Складниками грошового агрегату є фінансові активи у формі готівкових коштів у національній валюті, переказних депозитів, інших депозитів, коштів за цінними паперами, крім акцій, що емітовані депозитними корпораціями та належать на правах власності іншим фінансовим корпораціям, нефінансовим корпораціям, домашнім господарствам та некомерційним організаціям, що обслуговують домашні господарства. Залежно від зниження ступеня ліквідності фінансові активи групують у різні грошові агрегати – M0, M1, M2 та M3. Грошовий агрегат M0 включає готівкові кошти в обігу поза депозитними корпораціями. Грошовий агрегат M1 – грошовий агрегат M0 та переказні депозити в національній валюті. Грошовий агрегат M2 – грошовий агрегат M1 і переказні депозити в іноземній валюті та інші депозити. Грошовий агрегат M3 (грошова маса) – грошовий агрегат M2 та цінні папери, крім акцій [7].

Розглянемо динаміку грошових агрегатів та ВВП в Україні за період 2008–2018 рр.

З наведених даних ми бачимо, що з кожним наступним роком зростає агрегат M0. Це свідчить про те, що з часом все більша частина грошової маси перебуває поза межами банків, тобто знаходиться на руках у населення в готівковій формі. У кризовому 2014 році відбулося швидке зростання маси готівкових грошей, кількість строкових вкладень різко зменшилася.

Агрегат M1 також має тенденцію постійного росту, що означає збільшення грошової маси на поточних рахунках клієнтів у банках.

Це відображає поступовий перехід населення на безготівкові розрахунки. У 2017 році відбулося зростання швидкими темпами переказних депозитів, що свідчить про різкий перехід на безготівкові розрахунки.

Із року в рік зростає і кількість коштів на всіх строкових рахунках та на рахунках капітальних вкладень, а також на інших спеціальних рахунках. Винятком є лише 2009 рік, адже у цьому році агрегат М2 різко зменшився. У 2011 році простежується тенденція до активного заощадження. Це помітно зі швидкого темпу росту агрегатів М2 та М3.

Стрімкий ріст має і агрегат М3, який, окрім готівки поза банками, запасів коштів на поточних рахунках клієнтів банків, коштів на всіх видах строкових рахунків включає й кошти на вкладах за трастовими операціями.

Для кращого розуміння динаміки приросту грошових агрегатів визначено їхній темп приросту (за ланцюговим методом).

Діяльність Національного банку України спрямована на задоволення потреб суб'єктів економіки у грошових коштах, тому для аналізу забезпечення економіки грошима, потрібними для реалізації розрахунків і платежів, застосовується коефіцієнт монетизації. Також цей коефіцієнт показує забезпеченість процесів виробництва та споживання потрібною кількістю грошей. Характеризує рівень кредитної активності. Чим більше значення монетизації, тим більшим буде попит на реальні гроші. Рівень розвитку економіки визначає рівень монетизації. Цей коефіцієнт розраховується як відношення грошового агрегату М2 до показника ВВП.

Аналізуючи наведені дані, можна помітити, що у період 2008–2013 років спостерігається тенденція до нерівномірного характеру рівня монетизації економіки («зростання – зменшення – зростання»), а починаючи з 2013 року рівень монетизації економіки стрімко знижується. За шість років показник

Таблиця 1

Динаміка грошових агрегатів та ВВП в Україні

Рік	Агрегат М0, млн. грн.	Агрегат М1, млн. грн.	Агрегат М2, млн. грн.	Агрегат М3, млн. грн.	ВВП, млн. грн.
2008	154727	225128	512528	515727	948056
2009	157029	233748	484772	487298	913345
2010	182990	289894	596841	597872	1082569
2011	192700	311100	681800	685500	1316600
2012	203200	323200	771100	773200	1408889
2013	237800	383900	906300	909100	1454931
2014	282900	435500	955300	956700	1566728
2015	282673	572217	993812	994462	1979458
2016	314392	529928	1102391	1102700	2383182
2017	332546	601631	1208557	1208859	2982920
2018	363629	671285	1273772	1277635	3558706

Джерело: розроблено на основі [3; 4]

Таблиця 2

Рівень монетизації економіки та темпи проросту грошових агрегатів в Україні

Рік	Рівень монетизації економіки, %	Темп приросту грошових агрегатів, %			
		М0	М1	М2	М3
2008	54,06	–	–	–	–
2009	53,08	101,49	103,83	94,58	94,49
2010	55,13	116,53	124,02	123,12	122,69
2011	51,78	105,31	107,32	114,23	114,66
2012	54,73	105,45	103,89	113,10	112,79
2013	62,29	117,03	118,78	117,53	117,58
2014	60,97	118,97	113,44	105,41	105,24
2015	50,21	99,92	131,39	104,03	103,95
2016	46,26	111,22	92,61	110,93	110,88
2017	40,52	105,77	113,53	109,63	109,63
2018	35,79	109,35	111,58	105,40	105,69

зменшився майже у два рази. Це свідчить про постійне погіршення стану економіки в Україні. Причиною є економічна криза, яка виникла через революційні події у країні, такі як Євромайдан наприкінці 2013 року, а згодом і Революція гідності на початку 2014 року.

Також додатково була проведена аналітика темпів приросту грошових агрегатів із року в рік у відсотках.

Як бачимо, обіг готівки кожного року має тенденцію до зростання, крім 2015 року, де показник мав тенденцію до зменшення. Найбільший приріст грошового агрегату М0 можна спостерігати у 2014 році проти 2013 року – 118,97%. Через нестабільність економіки у державі, яка викликана зміною влади та воєнним конфліктом на Сході країни, населення більше використовує саме готівку поза банками, що свідчить про відсутність довіри до державних банків та фінансових установ загалом, щоб зберігати свої заощадження на рахунках. У 2015 показник становив 99,92%, тобто спостерігалось незначне скорочення тієї тенденції, що була у попередньому році. Протягом 2016–2018 років в країні стабільно зростає показник темпу приросту за агрегатом М0.

Грошовий агрегат М1 містить грошові кошти поза банками, в касах юридичних осіб та вклади резидентів та нерезидентів у національній валюті, що можуть бути використані у будь-який момент часу. Як бачимо за підрахунками, що були виконані за даними НБУ, найбільший приріст спостерігається у 2015 році, після чого – стрімке зменшення у 2016 році. Це свідчить про те, що держава не мала достатніх кредитних ресурсів.

Важливе значення має дослідження агрегату М2. Після економічної кризи у 2008 році спостерігається такий показник, як 94,58%, після чого – тенденція до зростання, і найбільш помітна вона у 2010 році порівняно з 2009 роком. Збільшення агрегату М2 характеризує довіру населення до банківських і небанківських установ, що дає змогу банкам утримувати своїх клієнтів та залучити нових на підставі вигідних умов.

Якбачимо заданими таблиці, грошова маса зменшилась у 2009 році, що пов'язано зі світовою економічною кризою. Протягом 2009–2018 років відбувалося стабільне зростання грошової маси в країні, що не можна пов'язувати з позитивної тенденцією. Адже поява надлишкової маси грошей приводить до зростання сукупного попиту та загальних цін на товари та послуги, що приводить до зменшення купівельної спроможності національної валюти.

Для покращення ситуації на грошовому ринку необхідно дотримуватися таких принципів:

– по-перше, грошово-кредитна політика завжди повинна рішуче орієнтуватися на досягнення та підтримку стабільності цін;

– по-друге, центральні банки повинні сприяти підтримці добре функціонуючих фінансових ринків загалом і добре працюючих грошових ринків зокрема, визнаючи при цьому обмеження їхньої здатності гарантувати, що будь-який ринок, який врешті-решт складається з приватного сектору, діє в особливій манері;

– по-третє, слід чітко розрізняти рішення щодо процентних ставок, ухвалених для підтримки стабільності цін (тобто визначення позиції грошово-кредитної політики), та рішень щодо ліквідності, прийнятих у процесі реалізації цієї позиції, що також може підтримувати функціонування грошового ринку.

Висновки з проведеного дослідження. У статті був проведений аналіз грошового ринку України у період 2008–2018 років, який показав, що в країні нестабільний економічний клімат. Насамперед це проявляється у нестійкості національної валюти та її низьких позиціях на міжнародному ринку. Проаналізувавши дані, взяті на сайті НБУ, ми дійшли висновку, що після Світової економічної кризи 2008 року країна починала набирати обертів щодо стабілізації економічної ситуації, але з початком революційних подій наприкінці 2013 року та воєнних подій середини 2014 року ці амбіції зазнали краху. Спираючись на досвід європейських країн, можна стверджувати, що навіть після закінчення збройного конфлікту на території держави економіка країни перебуватиме у хиткому стані мінімум 5 років. Тому й надалі є актуальним питання дослідження тенденції змін стану грошового ринку України та стабільності купівельної спроможності національної валюти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Пономаренко В.С., Колодізев О.М. Гроші та кредит: компетентність і реалізація грошово-кредитної політики в Україні: [монографія]. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2014. 416 с.
2. Пшик Б.І., Неклюдова Т.М. Інфраструктура грошового ринку: теоретичні засади дослідження. Вісник університету банківської справи Національного банку України. 2014. № 2. С. 9–12.
3. Статистичні матеріали Національного Банку України. Монетарний огляд. URL: <https://www.bank.gov.ua/> (дата звернення 10.12.2019)
4. Статистичні матеріали Мінфіну. URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/> (дата звернення 10.12.2019)
5. Івасів Б.С. Гроші та кредит. Підручник. Київ. 2008. 528 с.
6. Стельмах В.С. Енциклопедія банківської справи України. Київ. 2001. 680 с.
7. Національний банк України. Грошові агрегати URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=123272&showTitle=true (дата звернення 11.12.2019)

REFERENCES:

1. Ponomarenko V.S., Kolodizev O.M. (2014) Groshi ta kredy't: kompetentnist' i realizaciya groshovo-kredy'tnoyi polity'ky' v Ukrayini [Money and credit: competence and implementation of monetary policy in Ukraine]: [monograph]. – X .: VD "INZHEK". (in Ukrainian)
2. Pshik B.I., Neklyudova T.M. (2014) Infrastruktura groshovogo ry'nku: teorety'chni zasady' doslidzhennya [Money market infrastructure: theoretical background]. Bulletin of the National Bank of Ukraine's Banking University. № 2. Pp. 9–12.
3. Statistical materials of the National Bank of Ukraine. Monetary review. URL: <https://www.bank.gov.ua/> (accessed 10 December 2019).
4. Statistics of the Ministry of Finance. URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/> (accessed 10 December 2019).
5. Ivasiv B.S. (2008) Groshi ta kredy't [Money and credit]. Textbook. Kiev. (in Ukrainian)
6. Stelmakh V.S. (2001) Encyclopedia of Banking of Ukraine. Kiev. (in Ukrainian)
7. National Bank of Ukraine. Monetary aggregates URL: https://bank.gov.ua/control/en/publish/printable_article? Art_id = 123272 & showTitle = true (accessed 11 December 2019).